

9 Mayıs 2020

Covid-19 pandemi krizinden en fazla etkilenen sektör Turizm sadece turizm değildir.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, 2019 yılında dünya çapında ziyaretçi sayısı % 4 artışla 1,5 milyarı kişiyi aşan turizm sektörü, Covid-19 salgını nedeniyle ülkeler tarafından uygulanan karantina ve seyahat yasakları nedeniyle zor günler geçiriyor. Covid-19'a karşı önlem olan sosyal mesafe için tüm ülkeler seyahat kısıtlamalarına gitti, dış hatlarda ve ülke içinde uçuşlar durduruldu. Konaklama, yeme-içme yerleri kapatıldı ya da kullanım sınırlandırıldı. Ayrıca kongre, fuar vb. turizm organizasyonlarında ertelemeye gidildi.

Salgın nedeniyle bugün dünyada 8 milyar insanın $\frac{3}{4}$ 'ü evinde oturuyor, her gün uçmakta olan 18.000 uçağın 16.000'i park alanında, dünyadaki otellerin %70-80'i kapalı durumda. Tüm bunlar covid-19 salgınında dünya çapında en büyük darbeyi turizm sektörünün aldığını gösteriyor. Dünyada bulunan 330 milyon turizm çalışanından (toplam çalışanların 1/10'u) 100 milyon kişinin Covid-19 ile işini kaybedeceği tahmin ediliyor. Turizm'in yıllık yarattığı toplam değer 8,9 trilyon \$ 'ın 2,7 trilyon \$ 'ının (yaklaşık %30) salgın sonucu yok olacağı tahmin ediliyor. Dünyanın en çok turist çeken ülkeleri Fransa, İspanya, ABD, Çin, İtalya ve Türkiye'de otellerin doluluk oranları rekor seviyede düşerken, ekonomisi büyük ölçüde turizme dayalı Tayland, Filipinler, Endonezya, Makao gibi uzak doğu ülkeleri en kötü sezon başlangıcını yaptılar.

Veri ve analiz şirketi STR'nin araştırmasına göre, normal şartlarda Mart aylarında doluluk oranları %70 ile 100 arasında seyreden dünyanın belli başlı büyük şehirlerinde bulunan otellerin doluluk oranları, bu yıl Mart ayında %10-20'lere kadar geriledi. Turizmin ülke ekonomisine katkısının %11.6 olduğu Türkiye de en çok etkilenecek ülkelerden birisi. Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), covid-19 virüsü nedeniyle Türkiye'nin Mart 2020 ayı otel doluluk oranının geçen yılın aynı ayına göre % -55.2 azalarak % 28.6 olduğunu açıkladı.

Rusya ile yaşanan uçak krizini takip eden ve darbe girişiminin yaşandığı 2016 yılı hariç ülkemize gelen turist sayısı ve turizm gelirleri her yıl düzenli bir artış göstermektedir. Ülkemizi ziyaret eden turist sayısı 2015 yılında 36.244.632 iken 2019 yılında 45.058.286 'ya ulaştı. Aynı dönemde Turizm gelirleri de 31,4 milyar \$ 'dan 34,5 milyar \$ 'a çıktı. Sektörde elde edilen döviz gelirinin önemi ise cari açığı kapatılmasına yaptığı katkıdır. Zira Turizm sektörü bu döviz gelirini elde ederken başka sektörler gibi herhangi bir ithal girdi kullanmamaktadır. Yapılan resmi açıklamalara göre, 2020 yılında ise 58 milyon turistin Türkiye'ye gelmesi ve 41 milyar \$ turizm geliri elde edilmesi bekleniyordu. Fakat covid-19 sonrası en iyimser beklentiler bile, bu yıl turist sayısının ve gelirinin en az %60-70 oranında azalacağını gösteriyor.

PWC tarafından hazırlanan bir rapora göre, seyahat kısıtlaması ve giriş çıkış yasaklarından en çok etkilenen sektörler arasında; havayolu taşımacılığı, seyahat acente faaliyetleri, perakende satış, eğlence, konaklama, restoran hizmetleri, spor ve eğlence bulunmaktadır.

TÜİK verilerinde son 10 yılda gelen turistlerin milliyetleri değişiklik gösterse de, 2019 yılı itibariyle yabancı turistlerde Avrupa başı çekiyor. Geçen yıl Türkiye'ye giriş yapan 45 milyon turistten 20 milyonu, başka bir deyişle her 100 turistten 45'i Avrupa ülkelerinden geliyor. Korona virüs salgını sonrası Avrupa'dan Türkiye'ye uçuşlar askıya alınmış vaziyette. Uçuş yasağının kalkması halinde dahi, bu turizm sezonunda Avrupa'dan Türkiye'ye büyük bir turist akını olması beklenmiyor.

Ülke bazında ise Türkiye'ye en çok turist Rusya'dan geliyor. Geçen yıl ülkemize gelen toplam turistlerin %15'ine karşılık gelen 7 milyonu Rusya'dan gelmişti. Covid-19 salgınında plato seviyesinden uzak olan Rusya'dan turistlerin de Türkiye'ye gelmesi zor gözüküyor. Rusya Kamuoyu Araştırma şirketi VTsIOM'un Mart ayı sonunda tatilciler arasında düzenlediği ankete katılanların yalnız %3'ü bu yaz yurtdışına tatile çıkmayı düşündüğünü, %57'si evinde kalarak tatile çıkmayacağını ve %35'i ise yurt içinde tatile çıkacağını söylüyor.

Ülkemize gelen ziyaretçi sayısı Mart ayı ortalarında başlayan seyahat sınırlamalarla birlikte oldukça sert düştü. Turizm Bakanlığı tarafından açıklanan verilere göre, Mart 2020 ayında gerçekleşen 968.000 ziyaretçi sayısı, Şubat ayına göre %64,7'lik düşüşe karşılık geliyor. Mart ayındaki sert düşüşün etkisiyle 2020 ilk çeyreği ziyaretçi sayısı 5,6 milyonda kalırken, turizm gelirleri 4,1 milyar \$ oldu. Bu geçen yılın ilk çeyreğindeki ziyaretçi ve turizm gelirine göre sırasıyla % -15,1 ve % -11,4 düşüş olup, önümüzdeki aylarda daha sert düşüşler olabilir.

Turizm sektörünün bankalara olan borçları ise turizmcileri korkutuyor. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) verilerine göre, 2020 Ocak ayı itibariyle sektörün bankalara olan toplam borcu 97,3 milyar TL'sine ulaşmış durumda. Sektörünün borçları, bankaların bireysel ve ticari dâhil toplam nakdi kredi alacaklarının %3,4'ünü oluşturuyor. Bu tutar 2019 Ocak ayından % 9,5 ve 2018 Ocak ayından ise % 46,7 daha fazla. Üstelik sektör gözle görünür bir biçimde borcunu ödemekte zorlanıyor ve bu durum sürecek.

Sektörde takibe düşen borç miktarı da hızla artıyor. 2018 Ocak ayı BDDK verilerine göre turizm sektörünün takibe düşmüş kredi borcu 1,73 milyar TL seviyesindeydi. Aradan geçen 2 yılın sonunda bu tutar tam % 400 artarak 8,6 milyar TL'sini buldu. Borç ödemeleri için kâr etmesi gereken işletmeler bu seneden umudunu kesmiş durumda. Sektörde çalışan 1,5 milyon insan ise geleceğinden endişeli. Bankaların kredileri ertelemesi halinde bile, gelecek dönem belirsizliğini koruyor. Zira borçlar ödenebilecek tutarın çok üzerinde. Turizm sektörünün borçlarına daha yakından bakıldığında özellikle bir il dikkat çekiyor. O da turizmin başkenti Antalya. BDDK'na göre 2019 sonu itibariyle turizm sektörünün borçlarının %37'si Antalyalı işletmelere ait olup, bunların borcu son 2 yılda 2 kat artarak 35,4 milyar TL oldu.

Türkiye toplam istihdamında tek başına 1,5 milyonu aşan çalışanıyla % 6 paya sahip olan turizm sektörü; gıda, meşrubat, giyim, ev tekstili, ulaştırma, haberleşme, diğer kültür endüstrilerinin uğradığı zararlarla birlikte, çok büyük ciro ve istihdam kayıpları yaşayacak. Bu dönemde işsiz kalanlara sadece İşsizlik Sigortası Fonu'ndan üç aylığına asgari ücret civarı bir ücret ödenmesi söz konusu. Ağır kayıpları olan irili ufaklı işletmeler için ise bazı vergi ertelemeleri, kredi kullandırma kolaylıklarından öte, dişe dokunur bir devlet desteği gelmedi.

Turizm sektörü iç talep ile canlandırılmak istense de, iç talebin sektördeki yaşanan yangına yeterli olamayacağı son derece açık. Daha çok dış talebi dikkate alarak oluşturulmuş uçak, otel vb. tesis ölçekleri, kapasiteleri, ne yazık ki iç talep ile karşılanabilecek durumda değil. Artık sosyal mesafeli tatiller gündemde olacak. Ancak butik oteller ve doğa ön plana çıkacak. Türkiye kriz tecrübesi, kolay adapte olma yeteneği nedeniyle, bu durumun etkilerini hızla bertaraf edebilir. Düşünülen “Korona Free sertifikası” da olumlu bir adım. Bu yeni dönemde kitle turizmi devam edecek. Ancak büyük otellerin yeni döneme uyum sağlamak üzere yeniden yapılanması gerekiyor. Örneğin her şey dâhil otellerdeki açık büfe alternatifi hastalık kapma endişesi ile terk edilmeye başladı bile.

Bu yeni dönemde Turizm sektöründe hijyen artık lüksün yerini alacak. Müşteri önce hijyen konusunda dikkat edecek. Otel sahibi beş yıldızlı oteli olmasıyla değil, hijyenik oteli olmasıyla övünecek. Zira sektörde ayakta kalmaları için yeni dönemin gerçeklerine uymak gerekiyor. Havayolu şirketleri ve konaklama tesisleri hijyen odaklı olacak. Otel odasının halısı, mobilyaları her yeni müşteriyle birlikte dezenfekte edilecek, çünkü insanların beklentileri artık bu yönde değişiyor. Fitness, SPA ve benzeri sosyal alanları her gün dezenfekte edilecek.

Artık havayolları da insanları balık istifi gibi taşımayacak. Büyük ihtimalle koltukların sayısı azalacak, oturma pozisyonları değişecek, koltuk aralarında şeffaf ayırıcılar olacak. Doğal olarak bunun uçak biletlerine olumsuz yansımaları da olacak. Uçak seyahatleri pahalılaşacak. Bu yeni dönemde havayolu şirketlerinin devlet yardım olmadan ayakta kalması çok zor. Batılı devletler kendi şirketlerine milyarlarca \$/€ para yardımları yapıyor. Devletin ise bu haliyle yardım sağlayacak imkânı yok. Bu uçak şirketlerimizin dış hatlarda rekabetini etkileyebilir.

İşte bu gerçekler ile yüzleşerek Turizmde 2020 yılını kaybetsek bile, 2021 yılı ve sonrasını kurtarmak için, gerçekçi, somut ve kapsamlı önlemlerden oluşan bir “Turizm destek planı”nı acil olarak açıklanması gerekmektedir. Unutmayalım “Turizm bacasız sanayidir.”

Aslında turizm sadece turizm değildir. Sektöre ilişkin alınacak önlemler hem turizm işletmelerini ve hem de çok geniş sektör paydaşlarını ayakta tutarken, bir yanda da sektörde çalışıp, işsiz kalan/kalma endişesi içindeki çalışanları bu zor dönemde koruyacak nitelikte olmalıdır.

Yurt içinde sektöre yönelik kapsamlı tedbirler alınırken, sektörün tanıtımına da ağırlık verilmesi gerekiyor. Bunun için yurt dışında aktif bir reklam kampanyası yürütülmesi, virüsle mücadelede yürütülen politikalar ve alınan önlemlerin kitlelere anlatılması faydalı olacaktır.